

Síklaky István:

Ökoszociális piacgazdaság

A TEK-hét harmadik napján hallgathattunk egy igen tartalmas előadást e két – látszólag különböző – fogalom kapcsolatáról, amelyek tartalmilag egy kívánatos, új gazdasági irányvonalat határoznak meg.

Síklaky szerint, ha továbbra is a jelenleg létező világrend marad fenn, akkor az emberiség, mint civilizáció, és az ember, mint biológiai faj menthetetlenül elpusztul. A mostani világrendben – amelyet a transznacionális tőke- és erőközpontok szerepével lehet leginkább jellemezni – a gazdag centrumországok képesek arra, hogy érdekeiket rákényszerítsék a szegény periféria-országokra. Ez az erőfölény teszi lehetővé aztán pl. a veszélyes hulladékok exportját, az elavult ipari technológiák áttelepítését stb. ezekbe az országokba.

Ez a helyzet veszélyeivel együtt kiköveteli az alternatívák keresését. Ugyanis a jelenlegi technikai állapot mellett nincs ok arra, hogy ne legyenek kielégíthetők az emberiség alapvető szükségletei. Jelenleg ezek társadalmi, gazdasági és politikai okok miatt kielégítetlenek. Nem tarthatók emellett a végtelen (exponenciális) növekedés illúziói sem. Ha ezekkel a főbb problémákkal nem szembesülünk, akkor egyre inkább nő a szakadék a szegény és a gazdag országok, népek között, kimerülnek az erőforrások, halmozódnak a környezetvédelmi problémák, s mindezekkel együtt jelentősen romlik az általános gazdasági helyzet.

"Melyek tehát a túlélésre alkalmas világrend körvonalai?" – hangzott a nem költőinek szánt kérdés. Számot vetve azzal, hogy az elkövetkezendő ötven évben a Föld népessége megduplázódik (s ez leginkább a szegényebb régiókban fog koncentrálni) az egyik legfontosabb lépés ezen országok, régiók részére biztosítani az emberhez méltó életmódot, meg kell szüntetni a szegénységet. Ezzel lehet csak elejét venni a gazdagabb országokba irányuló menekültáradatnak, amely bekövetkezése esetén nagy valószínűséggel kezelhetlenné válna. Ezzel egyidőben a fegyveres konfliktusok veszélyének megszüntetésére ki kell dolgozni egy új nemzetközi biztonsági rendszert, amely megszüntetné a katonai tömböket, de ugyanakkor védelmet is jelentene mindenféle fegyveres agresszió ellen. A harmadik feltétel a mai konzum-értékrend leváltása lenne, amely együtt járna pl. az ún. szelíd technikák általánossá tételével. Ennek a váltásnak azonban most kell végbemenni, vagy legalábbis elkezdődnie, mert ezek a problémák együttesen olyan súlyosak, hogy mire nyilvánvaló módon előttünk állnak, már késő lesz cselekedni. Elébe kell tehát menni a problémáknak, s ennek módjára mutatott rá Síklaky István készülő könyvének néhány – elsősorban hazánkra vonatkozó – gondolatával.

A fentiekkel összhangban áll első megállapítása, miszerint el kell szakadni a jelenleg használt gazdasági sikermutatótól (GDP/fő), s helyette inkább az emberek közti, illetve az ember és a természet közti harmóniára kellene hangsúlyt helyezni. E harmónia két fontos alappilléren nyugszik. Egyrészt mindenki számára biztosítani kell – érdemtől függetlenül – az elemi létfeltételeket, másrészt ezt képesek vagyunk biztosítani (élelem, építőanyag stb.), ez mindössze politikai döntés, szakszerűség kérdése. Ezen elvekből a következő stratégia bontható ki:

1) létre kell hozni ún. védett gazdasági szektort, amely a szabadpiac mellett működik (tehát egy kétszektorú gazdaságról van szó);

2) a kormányzat számára szabad forrásokat kell teremteni e feladat ellátására, úgy, hogy közben a gazdasági szervezetek felé is közvetítsenek olyan motivációkat, amelyek erősítik e túlélési stratégiát;

3) a munkát radikálisan olcsóbbá kellene tenni a tőkéhez képest;

4) a jelenleg működő vállalatok mellett létre kell hozni ún. szociális vállalatokat, amelyek munkanélküliség idejére, gazdasági depresszióban is biztosítják a foglalkoztatást (s ezzel a fogyasztást is).

A védett gazdasági szektorban kerülnek előállításra az alapvető létszükségleti cikkek, amelyek sajátos árukosarat jelentenek: az alapfogyasztáshoz tartozó élelmiszereken kívül az alapoktatás, az alapszintű villamosenergia-mennyiség stb. került bele. E szektor bizonyos gazdaságpolitikai védelemben is részesül a külföldi áruk ellen (pl. vámokkal), úgy, hogy azok ne léphessenek fel ezen a piacon versenytársként. Természetesen létezik a nem létfontosságú áruk piaca is, amely nyitott, szabad versenyen alapuló. A szektor vállalatainak közös jellegzetessége, hogy Magyarországon adóznak és a termelést is hazai munkások végzik. Ez utóbbi követelménnyel megvalósul az, hogy a hazai lakosság létbiztonsága növekedjék és nehezebb legyen a létminimum alá kerülni, hiszen a foglalkoztatás bizonyos keretek között biztosított. A védettséggel e szektort a nemzetközi zavarok - legalábbis elméletileg - nem érintenék, azoktól függetlenné válna. Jellegzetessége még sok egyéb mellett az is, hogy igyekszik a regionális lehetőségekre támaszkodni és helyi nyersanyagokat helyi szinten feldolgozni. Ezzel egy másik "rémet" a monopolizálódási törekvéseket is gátolnák. Mindezek a tevékenységek természetesen állami koordinációt igényelnek. (E modellben az állam aktív gazdaságpolitikai szereplő, de számomra kétséges, hogy képes-e megfelelni ezeknek az elvárásoknak, a külföldi partnerek számára hogyan tudja elviselhetővé tenni ezeket a korlátozásokat stb.)

A védett szektor másik fontos szelete az ún. "fehér áruk" (természetesen ez sok esetben egybeesik a létfontosságú árukkal) előállítása. Ezen javak sajátos műszaki, biológiai jellemzőkkel vannak felruházva: egészségvédő, költség- és energiatakarékos, szelíd technikákkal stb. előállított termékek ezek. Előállításukra bárki pályázhat, aki megfelel egy "katalógusban" rögzített normáknak, s ha ezt a szintet tartani tudja, akkor állami és helyi támogatásban részesül (jelképes bérleti díj, hitelgaranciák,

önkormányzati kamatátvállalás stb.). E termékek értékesítése a sajátosan szabályozott "fehér üzletekben" történik, amelyek egyrészt sajátos urbanisztikai, környezetvédelmi stb. előírásoknak is meg kell, hogy feleljenek, másrészt csak fehér árut kínálnak. de abból a teljes termékválasztékot kötelesek biztosítani Természetesen itt is érvényesülnek a támogatások legváltozatosabb formái.

E támogatások forrásai a különféle motivációs erővel bíró adók és vámok. Ilyen adófajta például a földértékadó, amely az elképzelése szerint mindig a leghatékonyabb technikát birtokló bérlőnek juttatja a termőföldet Ezzel elkerülhetőnek vélik a spekulációs földvásárlást, mivel a földértékadót a földjáradék – adott földterületre vonatkozó – értéke alapján vetnék ki. További forrásként lehetségesnek vélhető még egyfajta öko-adó, védővámokból befolyó jövedelmek stb. Az így befolyt jövedelmekből is fedeznék az (össztársadalmi szintű feladatként megnevezett) alapoktatást és az egészségügyet, melyek hatásai a munkaerő képzettségében, fizikai- és pszichés állapotában stb. ölténének testet.

A termeléshez Síklaky szükségesnek véli az olcsó munkaerőt és a drága tőkét. Jelen pillanatban a munkaerő túlzottan drága a különféle közterhek, járulékok miatt a tőkéhez képest. A munkaerő árának kívánt csökkenése a várakozások szerint helyesen orientálná a vállalkozókat a több munka foglalkoztatására, ezzel együtt egy környezetbarátabb technológia kialakítására. Ez azt jelentené, hogy az EK-val ellentétes utat kell bejárni hazánknak, mivel ott épp a drága munka kiváltására a tőkeigényesebb (a tőkejavak relatív olcsósága miatt) és munkamegtakarító beruházások és ilyen célú kutatás-fejlesztési programok felé fordultak.

A munkaerő olcsóbbá tételével egyidőben jelentősen meg kell drágítani az energiát. (Jelenleg a hazai energiaárak alatta maradnak a világpiacnak, s ezzel pazarlásra ösztönző kvázi-támogatás van jelen a fogyasztásban.) Ennek hatása az energia-fogyasztás csökkenésében mutatkozik meg, de minőségileg is átalakul az energiaforrások sora, hiszen ösztönözve lesz a termelés és a fejlesztés a megújuló energiaforrások (szél, napenergia stb.) kihasználásának irányába.

Természetesen ezek az elképzelések csak kívánatos célként vannak jelen ma még. Megvalósításukat nagymértékben gátolja a ma alkalmazott termelési technika és technológia, a közgondolkodás konzum-jellege. De nem kevésbé jellem gátat a hazai rendszerváltás során kialakult "komprádor-elit" (Síklaky), amely olyan vállalkozókból, politikusokból stb. áll, amelyek összefonódtak a transznacionális vállalatokkal. Ez utóbbiakból jelentős jövedelmeket húzva biztosítják maguk számára a nyugati luxusfogyasztást, életminőséget; a nagy tömegek elől ugyanakkor elzárják a tényleges életlehetőségeiket. Ezt fenntartandó igyekezetükben blokkolhatják az ökoszociális irányú gazdaságátalakítást, s politikai-gazdasági hatalmuknál fogva a jelenlegi világrendbe való betagozódásunkat erősítve kötik Magyarország szekerét az Európai

ELHANGZOTT

Unióhoz (amely maga is megosztott a különféle érdekelleték miatt, amit a "visegrádiak" befogadásának várható gazdasági hatásai és terhei keltettek). Ugyanakkor nem teljesen kidolgozott Síklaky válasza arra a problémára, hogy konkrétan mi segítené, illetve gátolná az egységesült Európában a zárványszerűnek tűnő magyar, "ökoszociális piacgazdaságot egy országban"-kísérletet. Nem túl rózsás a jelenlegi kép lehetőségeinkről, s minden további lehetőségünket menthetetlenül behatárolnak a ma megtett lépések, amelyek várható hatásairól kevés sejtésünk van.

(Készítette: Nagy Lajos)